

In het Universiteitsmuseum in het Academiegebouw te Groningen is vanmiddag een tentoonstelling geopend, gewijd aan het middeleeuwse boek in Groningen. De tentoonstelling is samengesteld uit het bezit van de Universiteitsbibliotheek en opgedragen aan drs. Tj. P. Hidma, onderbibliothecaris en conservator van de handschriften en oude drukken, die in het begin van dit jaar met pensioen is gegaan.

De hele maand oktober kunt U deze belangwekkende tentoonstelling bekijken. Interessant omdat een minder bekend gedeelte van de collectie van de Universiteitsbibliotheek eens in het openbaar getoond wordt. Wetenschappelijk van betekenis, omdat een nieuw onderzoeksgebied behandeld wordt, dat aan de Groninger Universiteit wordt bestudeerd.

Als toelichting, tevens catalogus, is er een uitvoerige publicatie verschenen onder redactie van drs. J. M. M. Hermans, opgedragen aan de heer Hidma, die vanmiddag het eerste exemplaar officieel kreeg aangeboden.

Bibliothecaris mr. W. R. H. Koops in een voorwoord: „De projectgroep „Membra disjecta” heeft in de laatste jaren op intensieve en enthousiaste wij-

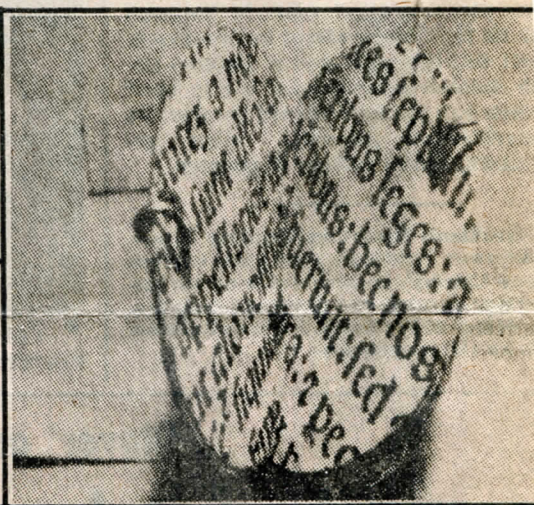
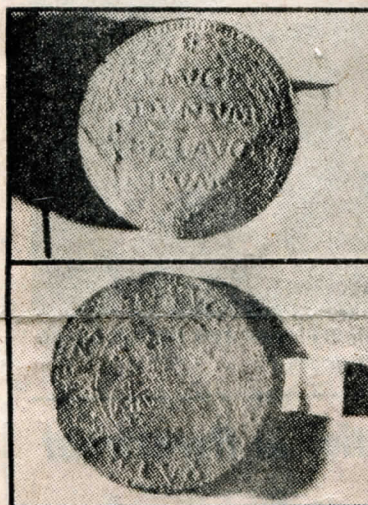
Een schrijvende monnik, een initiaal in een handgeschreven bijbeltje uit de dertiende eeuw, te zien op de tentoonstelling over het middeleeuwse boek in Groningen.

Het middeleeuwse boek in Groningen

ze het handschriftelijk materiaal bestudeerd. Het is uiteraard vooral de conservator van de handschriften en oude drukken, drs. Tj. P. Hidma, tevens onderbibliothecaris, geweest met wie de samenwerking het nauwst is geweest. Hij heeft zich met volle inzet van zijn kennis en werkkraft voortreffelijk van deze taak gekweten."

De tentoonstelling is de hele maand oktober te bezichtigen (van maandag tot en met vrijdag van 9 tot 17 uur en op donderdagavond van 19-21 uur). Het boek, getiteld „Het middeleeuwse boek in Groningen" is daar te koop voor f 10,-.

Over de middeleeuwse bibliotheken in het Noordoosten van Nederland is weinig bekend. Voor een belangrijk deel is dat te wijten aan ontwikkelingen in de dagen van de Hervorming, waardoor de kloosters, bewaarders bij uitstek van het oude cultuurgood, een snelle dood stierven. Niet alleen werden de bibliotheken opgeheven en raakten de boeken op drift, voor zover niet ver-

Een noedmuntje van de stad Leiden, „geslagen" in het jaar 1574, bestaande uit een aantal bladen papier, die op elkaar geplakt zijn. Zo kwam in deze nēt protestant geworden stad een rooms-katholieke missaal aan zijn einde.

nietig om hun „gevaarlijke inhoud”. Maar ook de archieven, de inventarissen en wat verder bij een „librije” als administratie voorkwam, ging verloren, of werd op transport gesteld naar verre streken.

Uit de kroniek van het klooster Bloemhof te Wittewierum, ook wel bekend als „de kroniek van Emo en Menko”, de resp. abten, weten we iets over de boekenrijkdom in deze abdij. Ook Aduard, Ter Apel en verschillende andere kloosters en scholen in deze noordelijke streken waren bekend om hun boekerij. De kloosters zijn echter veelal gesloopt en van de boekerijen ontbreekt vaak elk spoor. Toch zijn er ook wel boeken ontkomen aan dit treurige lot. In archieven en bibliotheken berusten nog tientallen werken, waarin oude eigendomsmerken, namen van personen of kloosters, aangeven, dat ze in vroeger dagen in dit gebied thuis hoorden.

Met name de Universiteitsbibliotheek te Groningen bezit een interessante collectie boeken, stammend uit Stad en Ommelanden. Dat komt door de aantrekkingskracht van de bibliotheek van de St. Maartenskerk, de

grootste zameling van het Noorden, ook in de dagen dat alom in de noordelijke provincies kerk- en kloosterbibliotheken werden opgedoekt.

In 1614 werd de voorloper van de huidige Rijksuniversiteit, de Academie, opgericht en deze instelling beschikte al spoedig over een eigen bibliotheek. Na een paar jaar werd besloten „omme die Bibliotheca van S. Martenskerke met de Bibliotheke van dese Academie te conijungeren”. De samenvoeging vond plaats in 1624.

De resultaten van het onderzoek tot dusver en een aantal bijzondere vonsten zijn op deze expositie te zien. In de catalogus worden deze uitvoerig beschreven. Uiteengezet wordt hoe het middeleeuwse boek gemaakt werd en hoe men boeken schreef, versierde en vooral ook hoe ze werden ingebonden. Vaak gebruikte men voor versterking bladen uit oudere en/of afgedankte boeken. Zo kon uit allerlei fragmenten alsnog iets achterhaald worden van ouder bezit.

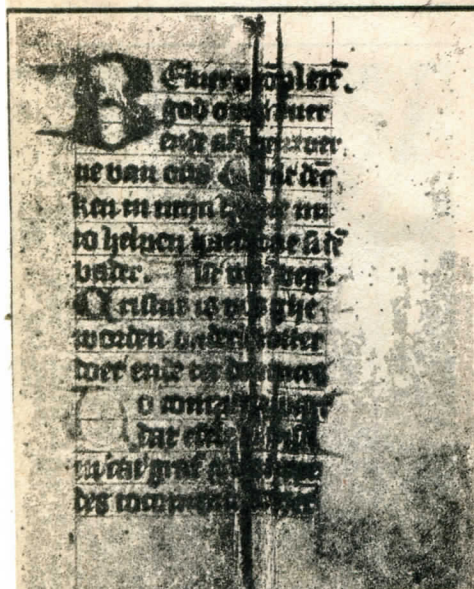
De boeken werden in de middeleeuwen meestal bewaard in het schrift- en leesvertrek van een klooster. In de abdij Bloemhof, in 1214 door Emo

gesticht, werden de boeken aanvankelijk in de kapittelzaal bewaard, doorgaans in gesloten kasten. Wilde men lezen, dan legde men ze op een lezenaar. Vaak werden boeken ook wel met een ketting vastgemaakt aan zo'n lessenaar, waarbij men diefstal hoopte te voorkomen.

De stichting van hogescholen te Franeker en Groningen heeft een sterke aantrekkingskracht uitgeoefend op de bewaard gebleven middeleeuwse boeken. Tot het vroegste bezit van de Universiteitsbibliotheek van Groningen behoren boeken afkomstig uit kloosters en andere instellingen, zoals het fraterhuis van de broeders des gemenen levens. Eigendomsmerken in die boeken wijzen uit, dat ze eens deel uitmaakten van de bibliotheken van onder meer de Dominicanen, Franciscanen en Clarissen. Behalve gedeelten van de boekenverzamelingen uit de stad Groningen, zijn ook boeken uit de Ommelanden in de Universiteitsbibliotheek terecht gekomen: van de Benedictijnen van Rottum en Selwerd, de Johannieters van Warfsum, de Dominicanen van Winsum, de Premonstratenzer-nonnen van Rozenkamp en van de Augustijnen uit Appingedam.

Door onderzoek van boekfragmenten wordt nu getracht enigszins inzicht te krijgen in bibliotheekbestand en geestelijk klimaat in deze streken. Op de tentoonstelling is er het een en ander over te zien. Uniek zijn bijvoorbeeld twee bladen van de „Parthomopeus van Bloys”, een werk waarvan alleen fragmenten over zijn. Het onderzoek bracht aan het licht, dat de bladen in de Groninger Universiteitsbibliotheek deel uitmaakten van een boek, waarvan tegenwoordig nog twee bladen in Keulen en 14 bladen te Jena bewaard worden.

Bijzondere vondsten zijn voorts het op perkament gedrukte aflatbriefje, verschenen in 1478 bij Richard Pafraet te Deventer, waarvan geen ander exemplaar bekend is; het oudste strookje geschreven Fries; fragmenten uit zeldzame juridische geschriften; schoolboekjes en een almanak.

Een fragment van een getijdenboek van Geert Grote, met daarnaast de (aangevulde) transcriptie. Het meest leesbare deel van dit fragment bevat een deel van de „complete” uit de zgn korte getijden van het H. Kruis. De taal in dit fragment is Oostmiddelnederlands.

B Ekier o[ns com]pleten
god on[se heilgh]jeuer
ende afk[ier dine]n toir-
ne van ons. G[ode wijlt den]-
ken in mijn hu[lpe. Here tot]e mi
to helpen haes[te. Glor]ie si den
vader Alst v[vas in den] beginne etc.

Cristus is v[oor ons] ghe-
worden onder[danich t]otter
doet ende ter d[ooet des c]rucus

T o compl[ete tijt v]vart
dat edele [lichem c]risti
in dat graf ge[leghet. Ene h]ope
des tocomend[es leuens] het

Blikvanger

Een van de vitrines op de tentoonstelling „Het middeleeuws boek in Groningen”. U ziet o.m. enkele met de hand geschreven boeken en een prachtig geïllustreerde bijbeluitgave

Het Universiteitsmuseum in het Academiegebouw aan de Broerstraat te Groningen exposeert tot en met 31 oktober 'Het middeleeuwse boek in Groningen'. Dit weinig bezochte maar bijzonder interessante museum is van maandag tot en met vrijdag geopend van 9.00-17.00 uur en op donderdag van 19.00-21.00 uur. Toegang is gratis. Rondleidingen verzorgt men op aanvraag.